Univerzitní vzdělávání a jeho reakce na pandemii COVID-19

Michal Černý

Abstrakt

Pandemie COVID-19 znamenala pravděpodobně nejrychlejší a nejintenzivnější zásah do výuky na univerzitách v globálním měřítku v dějinách. Otevřela cestu k online vzdělávání. Současně ale také nastolila otázku, co skrze e-learning můžeme učit lépe, než v klasické výuce tváří v tvář a kde naopak osobní kontakt potřebujeme. Přehledová studie analyzuje 16 studií indexovaných v databázi SCOPUS, které dávají nahlédnout do reakcí universit na novou společenskou situaci.

Klíčová slova: COVID-19, e-learning, university, vysokoškolské učení, hybridní pedagogika.

University education and its pandemic response COVID-19

Abstract

The COVID-19 pandemic was probably the fastest and most intensive intervention in university teaching on a global scale in history. It paved the way for online education. At the same time, however, it also raised the question of what we can learn better through e-learning than in classical face-to-face teaching and where, on the contrary, we need personal contact. The review study analyzes 16 papers indexed in the SCOPUS database, which provide insight into the reactions of universities to the new social situation.

Key words: COVID-19, e-learning, universities, higher education, hybrid pedagogy.

DOI: 10.5507/epd.2020.016

Úvod

Pandemie COVID-19 zasáhla mimořádným způsobem do života a vzdělávacích aktivit škol v podstatě na celém světě. Přibližně polovina všech studentů (de Oliveira Araújo et al. 2020) musela zůstat doma a své studijní zvyklosti a možnosti transformovat. Částečně do online prostředí, ale také do dalších forem, které nabídly sníženou míru kontaktní výuky.

Universita v Cambridge oznámila, že s obnovením výuky (především s ohledem na mezinárodní složení jak studentského, tak pedagogického sboru) již v roce 2020 nepočítá a ve veřejném prostoru otevřela diskusi nad tím, jakým způsobem budou univerzity reagovat – anebo již nyní reagují – na pandemickou situaci. Ta může mít nesporně ekonomické konsekvence (Salleh et al. 2020), ale i souvislosti pedagogické, sociální či psychologické. Nesporným faktem je, že univerzitní život na celé planetě prošel pravděpodobně nejrychlejší a nejvíce globalizovanou změnou v historii. To, co se často připravuje mnoho let, bylo provedeno v rámci několika málo dnů či týdnů.

Zdlouhavé diskuse nad tím, zda a v jaké podobě patří online vzdělávání na university či nikoliv (Thompson 2005, Kizilcec et al. 2013, Carr-Chellman 2000), bylo během několika málo dní rozhodnuto. To jistě neznamená, že by aktéři vzdělávacích politik preferovali zánik kamenných universit a plné nahrazení kontaktní výuky online vzděláváním. Stejně tak se ale jeví (při pohledu na odborné studie, které níže analyzujeme), že plný návrat k původnímu stavu, jistá chuť fixovat status quo z října roku 2019, není možná. Univerzita, která by se pro takový akt rozhodla se vystavuje mimořádným ekonomickým, ale pedagogickým problémům a domníváme se, že svět vzdělávání se současnou pandemií nenávratně změní především v globálním měřítku.

Cílem naší přehledové studie je ukázat, jaké problémy, otázky či naopak pozitivní vzory je možné v komunitě světových univerzit nalézt. Může sloužit jako jistý odrazový můstek pro další pedagogické výzkumy a otázky, ale také pro kvalifikované rozhodování českých univerzit, které se musí k reflexi současného stavu určitým způsobem postavit. Naším cílem tedy není sledování jednoho dílčího aspektu, spíše upozornění na šířku, různorodost, ale podobnost zkušeností, které univerzity, jako jistý vzájemně propojený organismus mohou společně zakoušet.

V naší studii budeme operovat s pojmem hybridního vzdělávání. Máme jím na mysli takovou formu výuky, která kombinuje jak online, tak kontaktní vzdělávací aktivity v jednom vzájemně promyšleném a provázaném kurikulu. Nechceme zde arbitrárně

tvrdit (a ani k tomu nemáme ve výzkumech dost podkladů), že musí jít nutně o mix na všech oborech a ve všech kurzech.

Z tohoto důvodu se také vyhýbáme pojmu blended learning (Graham 2006, Driscoll 2002, Garrison & Kanuka 2004), který počítá s propojením online a off-line složky v každém jednotlivém kurzu. Pojmem hybridní také myslíme nikoli „vedle sebe vyskládaný“ model vzdělávání, kdy jednotlivé kurzy musí plnit čistě formální požadavky, ale skutečně promyšlený přístup ke kurikulu, v jehož rámci jsou jednotlivé prvky systematicky vyvažovány, hledány vždy nejlepší cesty a postupy, a to především s ohledem na studenty.

Nutnost tohoto nového způsobu přemýšlení (nového ve smyslu reflexe pandemicke zkušenosti) můžeme vidět například v reflexi Pekingské university: *„Chybí aktivní akademická angažovanost, ... na základě analýzy reakcí studentů na sociálních sítích pro tak rozsáhlou online výuku nevycházely pokyny pro studenty z technických a provozních překážek. Místo studia mají potíže kvůli nedostatku dobrého přístupu k učení a připojení. Studenti mají často další problémy, jako je nedostatek sebekázně, vhodných učebních materiálů nebo nedisponují dobrým učebním prostředím, když jsou doma izolováni.“* (Bao 2020) Hledat cesty pro onu akademickou angažovanost, pro efektivní učení a studium, ale i promýšlení reflexe sociálního kontaktu nebo nových obsahů je něčím, s čím se budou muset university jednoznačně vypořádat.

Metodologie

Námi představená přehledová studie se snaží nabídnout jistý vhled do toho, jak se jim to daří s ohledem na pandemickou situaci COVID-19. Nejde přitom o oblast, na kterou by bylo možné užít běžné, snadno dostupné nástroje výběru vhodných (representativních) studií – všechny texty k danému tématu pocházejí z roku 2020 a není možné v nich efektivně filtrovat ani podle času, ani podle citačních ohlasů, které také v podstatě neexistují.

Námi zvolený výběr byl tedy učiněn tak, že jsme užili databázi SCOPUS, která zajišťuje určitou kvalitu zdrojů, a hledali jsme texty zaměřené na oblast vzdělávání, především pak online vzdělávání. Výsledný vyhledávací dotaz byl následující:

(TITLE-ABS-KEY (covid-19 AND university)) AND (learning) AND (LIMIT-TO (EXACTKEYWORD, „Distance Learning“) OR LIMIT-TO (EXACTKEYWORD, „Online Learning“) OR LIMIT-TO (EXACTKEYWORD, „University“) OR LIMIT-TO (EXACTKEYWORD, „E-learning“) OR LIMIT-TO (EXACTKEYWORD, „Online Education“) OR LIMIT-TO (EXACTKEYWORD, „Online Teaching“) OR LIMIT-TO (EXACTKEYWORD, „E-Learning“))

Celkem jsme tímto způsobem získali 90 dokumentů. Z nich jsme vybrali prvních patnáct (dva jsme byly vyřazeny z důvodu nedostupnosti plného textu nebo tematické

adekvátností¹⁾ a provedli jejich krátkou anotaci. Tento výběr jsme doplnili o tři texty, které se mezi prvními 15 dokumenty neobjevily, ale považujeme je za natolik zajímavé, že jsme je do souboru zařadili, na poslední tři místa v seznamu výsledků. Řazení textů je určeno umístěním ve výsledcích vyhledávání daného dotazu dne 23. 6. 2020.

Z obecného pohledu na soubor všech 90 dokumentů je možné říci, že 20 studií pochází z USA, 15 z Číny, 9 Velké Británie, 7 z Itálie, 6 z Kanady a 4 z Indonésie. 27,4 % výsledků náleží oblasti medicíny, následují společenské vědy se 17,1 %, informatika a inženýrství pak mají po 8,2 %.

Tato metoda výběru jednotlivých studií nemůže popsat veškeré reakce, ale nabízí pohled na alespoň částečně reprezentativní vzorek univerzitních reakcí, které byly rychle reflektovány do odborných článků a publikovány v časopisech zařazených do databáze SCOPUS, případně šlo o první výzkumné sondy.

Výsledky analýzy

Favale, T., Soro, F., Trevisan, M., Drago, I., & Mellia, M. (2020). Campus traffic and e-Learning during COVID-19 pandemic. *Computer Networks*, 176, 107290. <https://doi.org/10.1016/j.comnet.2020.107290>.

Tato studie se více zaměřuje na síťový provoz než na vlastní edukační aspekty, ale může být zajímavá tím, jaké organizační procesy s nástupem pandemie rozkrývá. Univerzita (Politecnico di Torino) sází na vlastní řešení, nepracuje v cloudu a jasně odkazuje k obrovskému nárůstu síťového provozu. Současně lze z dat usuzovat, že nástup online výuky a online spolupráce byl v podstatě okamžitý a během prvních tří týdnů nevykazoval žádné velké výkyvy – nejsou zde tedy žádné vlny zavádění inovací a střídání nebo naopak postupná adaptace. To je dáno jednak poměrně krátkým časem, ale také tím, co autoři popisují, tedy vnitřní kulturou dané organizace, která byla na takovou situaci zřejmě (v rámci možností) dobře připravená.

Tsima, B. M., Masupe, T., & Setlhare, V. (2020). Service-learning in response to the coronavirus disease 2019 pandemic: Emerging lessons from the Department of Family Medicine and Public Health at the University of Botswana. *African Journal of Primary Health Care & Family Medicine*, 12(1), 3.

¹ Jde o studie:

Awlieva, Z. (2020) The challenges of distance learning in the period of pandemic (The case of teaching speaking) *International Journal of Advanced Science and Technology*, 29(7).

Combs, S. E., Belka, C., Niyazi, M., et al. (2020). First statement on preparation for the COVID-19 pandemic in large German Speaking University-based radiation oncology departments. *Radiation Oncology*, 15(74), 1–12. <https://doi.org/10.1186/s13014-020-01527-1>.

Studie je situovaná do Botswany, kde byla v jistém ohledu podobná situace jako ve zbytku světa – došlo k uzavření škol na 28 dní. Článek poukazuje na skutečnost, že jednou formou vzdělávání nemusí být nutně e-learning. Zaměřuje se na praktickou zkušenost se „Service-learning“, tedy učení se jako odpověď na poptávku komunity. Tím, že jde o studii zaměřenou na budoucí lékaře, je takový přístup dobře funkční, ale současně k sobě vyžaduje jisté teoretické a reflektivní záznamy univerzity.

de Oliveira Araújo, F. J., de Lima, L. S. A., Cidade, P. I. M., Nobre, C. B., & Neto, M. L. R. (2020). Impact of Sars-Cov-2 And its reverberation in global higher education and mental health. *Psychiatry Research*, 288, 112977. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.112977>.

Kratičkový článek se opírá o data z UNESCO, které upozorňuje na množství uzavřených škol. 890 miliónů studentů ve 114 zemích tvoří polovinu studentské populace. Změny, které uzavření škol přineslo, jsou dle něj do značné míry negativní – distance přinese nárůst úzkosti, informačního přetížení, depresí. Brzy se projeví negativní důsledky stresu, který je spojen s novými edukačními formami a celkovou společenskou situací. Trvalý přechod k online vzdělávání zde není doporučen, spíše je nutné uvažovat o hybridních modelech, které nezvýší sociální a psychologickou náročnost studia.

Leigh, J., Vasilica, C., Dron, R., Gawthorpe, D., Burns, E., Kennedy, S., Kennedy, R., Warburton, T., & Croughan, C. (2020). Redefining undergraduate nurse teaching during the coronavirus pandemic: use of digital technologies. *British Journal of Nursing (Mark Allen Publishing)*, 29(10), 566–569. <https://doi.org/10.12968/bjon.2020.29.10.566>.

Prakticky orientovaný text se zaměřuje na studenty bakalářského oboru ošetrovatelství. Mimo technologická doporučení, která je možné vidět také v dalších studiích i popularizačních textech, velice zajímavě pracuje s dalšími aspekty vzdělávání – upozorňuje na nutnost spolupráce odborníků z oboru a technické podpory, na roli učitele jako facilitátora, na nutnost zapojit studenty do procesu učení a sebeřízení v něm. Jeden z bodů, které se zde doporučují je „Virtual tea and cake: self-care and caring for others“, což je aktivita směřující k odbourání sociální distance a pocitu osamění. Současně se v textu zdůrazňuje nutnost praxe a nikoli jen teorie ve studiu, která by na první pohled mohla být snazší a dostupnější. I zde je ale důležitý sociální kontakt.

Nadeak, B. (2020). The Effectiveness of Distance Learning Using Social Media during the Pandemic Period of COVID-19: A Case in Universitas Kristen Indonesia. *International Journal of Advanced Science and Technology*, 29(7), 1764–1772.

Studie pracuje s 250 studenty a jako výzkumnou metodu používá analýzu pomocí teorie více atributů užítu/vícekritériální teorie užítu (MAUT – Multi-Attribute

Utility Theory). Nabízí zajímavá zjištění ve dvou oblastech. Předně ukazuje na spokojenost studentů s tím, že se výuka přesunula do online prostředí, že mají vyšší míru časové flexibility a možnost plánovat si vlastní rozvrh. Druhou informací je, že výrazně lépe jsou v online prostředí hodnocené teoretické kurzy. Otázkou je, zda takový závěr není příliš poplatný jak metodologii, tak konkrétnímu didaktickému provedení kurzů (porovnávány jsou jen 4). Studie poměrně jasně ukazuje, že udělat didaktický návrh a technickou realizaci praktických kurzů je významně náročnější než v případě teoretických přednášek.

Longhurst, G. J., Stone, D. M., Dulohery, K., Scully, D., Campbell, T., & Smith, C. F. (2020). Strength, Weakness, Opportunity, Threat (SWOT) Analysis of the Adaptations to Anatomical Education in the United Kingdom and Republic of Ireland in Response to the Covid-19 Pandemic. *Anatomical Sciences Education*, 13(3), 301–311.

Data ve studii byla získána ze 14 různých univerzit ve Spojeném království a Irské republice a porovnána s použitím přístupu tematické analýzy a transformována do SWOT matice. Mezi silné stránky se řadil především rozvoj nových digitálních zdrojů (n = 10) a na ně navázaný rozvoj dovedností s nimi pracovat. Za výzvu je považována možnost snazší a lepší akademické spolupráce (n = 7), vzdálená spolupráce a možnost implementovat technologie do běžného kurikula. Naopak jako slabé stránky univerzity jmenovaly čas (n = 8), problémy s praktickou výukou (n = 7) a témata související s hodnocením studentů. Za hrozby pak byly identifikovány především ztráta vztahu mezi studenty a učiteli a snížená angažovanost studentů.

Zhou, T., Huang, S., Cheng, J., & Xiao, Y. (2020). The Distance Teaching Practice of Combined Mode of Massive Open Online Course Micro-Video for Interns in Emergency Department During the COVID-19 Epidemic Period. *Telemedicine and e-Health*, 26(5), 584–588.

Studie se zaměřuje na data ze vzdělávání zdravotníků ve Wu-chanu, kde bylo nutné edukovat praktikanty, kteří se podíleli na pohotovostních a ošetrovatelských pracích. Studenti byli rozděleni do dvou skupin – jedna s klasickou výukou kombinovanou s praxí, druhá měla praxi podpořenou mikro video kurzy. Ukázalo se, že zatímco znalosti jsou srovnatelné, spokojenost druhé skupiny s výukou je značně vyšší. Online forma je současně důležitá z hlediska epidemiologických a hygienických doporučení.

Cao, W., Fang, Z., Hou, G., Han, M., Xu, X., Dong, J., & Zheng, J. (2020). The psychological impact of the COVID-19 epidemic on college students in China. *Psychiatry research*, 287, 112934. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.112934>.

Hlavním cílem této studie bylo zhodnotit psychologický stav vysokoškoláků během pandemie. Pracoval se vzorkem 7143 odpovědí a využíval GAD-7 pro monitorování

úzkosti. Tento průzkum ukázal, že 24,9 % vysokoškolských studentů zakoušelo kvůli vypuknutí choroby COVID-19 úzkost. Z těchto studentů 0,9 % zažilo těžkou úzkost a 21,3 % mírnou úzkost. Úzkost souvisela jak s vlivem pandemie na studium a budoucí zaměstnání, tak také s omezeným sociálním kontaktem. Pozitivním faktorem je pak život s rodinou a ve městě. Úzkost je jedním z významných negativních faktorů, které mohou mít na vzdělávání v současné podobě silný vliv.

Mesiono. (2020). E-Learning Management of State Islamic University of North Sumatera in Pandemic Covid-19. *International Journal of Advanced Science and Technology*, 29(05), 9573–9582. Dostupné na: <http://sersc.org/journals/index.php/IJAST/article/view/19133>.

Velice konkrétní článek o tom, jak se na State Islamic University of North Sumatera začal více používat e-learning. Zatím co tato forma vzdělávání je u nás vnímána jako relativně standardní, tak tento text ukazuje, že samotný koncept distančního vzdělávání může být spojený s kulturními problémy, protože nekoresponduje – přes jasně manifestované výhody – s představou, jak by vzdělávání mělo vypadat. Přesto je nutné ho v současné situaci smysluplně implementovat.

Salleh, F. I. M., Ghazali, J. M., Ismail, W. N. H. W., Alias, M., Rahim, N. S. A. (2020) The impacts of COVID-19 through online learning usage for tertiary education in Malaysia. *Journal of Critical Reviews* 7(8), 147–149.

Studie se zaměřuje o obecné dopady COVID-19 v Malajsii. Uvádí, že 44 % soukromých škol v této zemi bude vlivem pandemie insolventní, což bude muset vést k výrazným úpravám celé struktury financování a fungování škol. Autor se velice negativně vyjadřuje o možnosti zajistit kvalitní online vzdělávání, především s poukazem na primát laboratorního výzkumu a prezentačních dovedností. Studenti u zkoušek budou podle něj podvádět, což povede k dalšímu propadu kvality. Studenti z vesnic nemají dostatečný přístup na internet, což je bude během studia dále limitovat. Článek také upozorňuje na skutečnost, že pandemie povede k omezení externistů na univerzitách. Nabádá k postupnému uvolňování a návratu „do normálu“ s dodržением hygienických opatření.

Mulla, Z. D., Osland-Paton, V., Rodriguez, M. A., Vazquez, E., & Plavsic, S. K. (2020). Novel coronavirus, novel faculty development programs: rapid transition to eLearning during the pandemic. *Journal of Perinatal Medicine*, 48(5), 446–449.

Článek je reflexí toho, jak se na fakultě zaměřené na vzdělávání lékařů musí nově uvažovat o moderních technologiích a distančním vzdělávání. Přináší tři zajímavé body – přehlednou tabulku komparující výhody a nevýhody jednotlivých forem (jak kontaktní, tak online výuky), což je vlastně první moment designu vhodného postupu pro přechod k e-learningu. Druhým je zachycení způsobu uvažování a pojmenovávání obav a problémů, které jsou s touto změnou spojené. Posledním

bodem je uvědomění si, že nově získané zdroje a postupy není možné ztratit nebo opustit. Bude nezbytné vést hlubokou diskusi o způsobech propojení těchto možností s běžnou výukou.

Burns, R. (2020). A COVID-19 panacea in digital technologies? Challenges for democracy and higher education. *Dialogues in Human Geography*, 10(2), 246–249. <https://doi.org/10.1177/2043820620930832>

Studie kritizuje pojetí vzdělání jako depozita v bance, které mohou vybírat a půjčovat si. Změna je kapitalistická liberální věc, která generuje jeden okruh řešení a potlačuje další aktéry změn, což ale nemusí být ideální. Studenti, kteří mlčeli v přeplyněných učebnách, se mohou možná cítit lépe v jiném formátu či prostředí. Obecněji musíme digitální prostory považovat za doplňkové ke komunitě, která je vetknuta do kontaktní výuky. Ta je již s technologiemi silně spojená, takže o nové „hybridizaci vzdělávání“ vlastně není možné mluvit. Autor tvrdí, že musíme odmítnout to, že tento „nový normální stav“ je nevyhnutelný a trvalý. Musíme nadále uvažovat o nejlepších možných formách vzdělávání.

Alturise, F. (2020) Difficulties in Teaching Online with Blackboard Learn Effects of the COVID-19 Pandemic in the Western Branch Colleges of Qassim University. *International Journal of Advanced Computer Science and Applications*, 11(5).

Studie ukazuje, že 59 % akademiků z Western Branch Colleges of Qassim University je přesvědčeno, že je obtížné provozovat online kurzy z důvodu absence praktické výuky. Kromě toho si 77 % studentů myslí, že je náročné vést diskuse během online kurzů. Obecně výzkum ukazuje jistou skepsi, kterou je možné vidět i v dalších výzkumných otázkách. Zdá se, že online vzdělávání je zde vnímáno jako cosi nepatřičného a je spojen s kritikou paradigmatu „západních“ LMS.

Vlachopoulos, D. (2020). COVID-19: Threat or Opportunity for Online Education? *Higher Learning Research Communications*, 10(1), 2.

Online vzdělávání není jen otázkou využití technologií a nástrojů. Představuje širší změnu, která předpokládá jiné postupy v učení, nové formy studijního chování. To vše bychom měli být schopni zkoumat a analyzovat. A v tomto poli hledat lepší řešení. Článek je výzvou pro aktivní hledání vhodných postupů v oblasti hybridního vzdělávání, ale především upozorněním, že metodologický postup porovnávající 1 : 1 kontaktní a presenční výuku (především ještě v časově omezené perspektivě) je zcela nesmyslný.

Seymour-Walsh, A. E., Bell, A., Weber, A., & Smith, T. (2020). Adapting to a new reality: COVID-19 coronavirus and online education in the health professions. *Rural and Remote Health*, 20(2), 6000. <https://doi.org/10.22605/RRH6000>.

Poměrně prakticky orientovaný článek se silně zaměřuje na konkrétní kroky, které musí vzdělávací instituce (univerzita) udělat proto, aby mohla učit online – zdůrazňuje roli dostupnosti hardwarových prostředků, vzdělání akademiků i studentů, otázku zabezpečení dat, existenci univerzitních platforem pro komunikaci a spolupráci, licencování nástrojů nebo spolehlivý internet včetně hledání způsobů, jak alespoň někomu zpřístupnit infrastrukturu kampusů. Podle článku mají učitelé jedinečnou příležitost přijmout principy zapojení studentů do procesu vzdělávání, synchronního doručování obsahu a jeho adaptace na potřeby konkrétních studentů. Článek vychází z jistého technologického paradigmatu, ve kterém předpokládá, že dostupnost technologií bude implikovat kvalitu vzdělávání.

Johnson, N., Veletsianos, G., Seaman, J. (2020) U.S. Faculty and Administrators' Experiences and Approaches in the Early Weeks of the COVID-19 Pandemic. *Online Learning*, 24(2), DOI: 10.24059/olj.v24i2.2285.

Studie obsahuje mnoho zajímavých dat týkajících se například toho, jaké systémy univerzity využívali. 83 % využívalo k distribuci materiálů LMS, 80 % pracovalo s videokonferencemi, 65 % pak předtáčela videa, 51 % využívala videa z externích zdrojů (například z YouTube), 24 % pracovala s chatovacími systémy, které mají zřízené instituce. Zajímavé je, že jen 12 % využilo sociální sítě. Za pozornost stojí také data z úpravy vlastní výuky – 64 % učitelů muselo změnit podmínky či druh zkoušení či průběžných úkolů, 49 % upravilo dokonce hodnocení. Naproti tomu jen 17 % snížilo nároky na četbu. Z dat tedy poměrně jednoznačně vyplývá, že COVID-19 zasáhl americké školy ve smyslu snížení tlaku na kvalitu v jarním semestru, ale současně byl spojen s poměrně masovým tlakem na změnu vyučovacích forem a nástrojů.

Diskuse

Protože jsme zvolili tento široký záběr, je poměrně nesnadné nabídnout nějakou jasnou diskusi výsledků. Pokusíme se proto alespoň naznačit některá témata, která mohou být zajímavá jak z hlediska výzkumného, tak z pohledu praktické implementace.

Obecně je možné říci, že i mezi články, které jsou indexovány ve SCOPUS převládají texty, které **mají charakter stručné eseje nebo téměř učebního či interního textu**. Skutečně výzkumných studií na velkém vzorku je k dispozici velice málo a tam kde jsou, je jejich metodologická kvalita více než pochybná. V našem přehledu je možné identifikovat asi tři empirické studie, které mají skutečně výzkumný charakter, odůvodněný a vhodně zvolený výběr dat a adekvátní metodologii:

- U.S. Faculty and Administrators' Experiences and Approaches in the Early Weeks of the COVID-19 Pandemic
- The psychological impact of the COVID-19 epidemic on college students in China

- Strength, Weakness, Opportunity, Threat (SWOT) Analysis of the Adaptations to Anatomical Education in the United Kingdom and Republic of Ireland in Response to the Covid-19 Pandemic

Pro zavádění konkrétních změn na univerzitách to nemusí být problematické, protože hodně článků se věnuje právě odkrývání způsobů řešení problémů nebo procesu implementace, což může být velice cenné.

To, co z textů vystupuje jako silné téma je **absence figury „bud’a nebo“** (Šíp 2019). Až na několik málo výjimek, které mají, zdá se, více nábožensko-kulturní nebo ekonomický rozměr, si všichni uvědomují, že technologie přinesly do vzdělávání velké množství pozitivních změn a inovací, ale současně, že svůj význam mají především ve spojení s výukou kontaktní. V podstatě všude je možné identifikovat jistý kalkul nad tím, jaké benefity a výhody online výuka může v určitých oblastech přinést. Toto hledání vhodného optima se zdá být klíčovým prvkem v celé transformaci edukačního prostředí. V námi analyzovaných textech se nikdo nepřiklání k čistě online podobě výuky, ale vždy se hledá nějaký vhodný mix, který by umožnil smysluplnou koexistenci obou forem výuky.

Obecně silné téma je spojené se skutečností, že je třeba **promýšlet sociální kontakt**. Studenti v online prostředí trpí jistým psychologickým diskomfortem, mají nižší (alespoň pociťovanou) míru možnosti zapojení se, učitelé pociťují absenci sociálních interakcí. Ukazuje se, že způsob, kterým jsme byli zvyklí o online výuce přemýšlet, nepočítá dostatečně právě se sociálními prvky. Doporučení „*virtual tea and cake*“ (Leigh et. al 2020) jasně ukazuje, že i běžný sociální kontakt je mimořádně důležitý (de Oliveira Araújo et al. 2020, Cao et al. 2020, Wegerif 1998, Koster et al. 2009) a moderní technologie ho mohou do jisté míry také saturovat. K tomu, aby se to ale skutečně dařilo, je třeba provádět intenzivnější změny výukových forem, úkolů a diskusí. Jde o jeden z klíčových pilířů, který bude možná rozhodovat o studijní neúspěšnosti nebo zážitku ze studia, nikoli o nějakou fakultativní věc navíc, bonus, či dokonce „taškařici“.

Ze studií také poměrně jasně vyplývá, že **jednoduché transformace nefungují**, neb jejich dosah a kvalita jsou velice problematické. Nelze jednoduše vzít obsah kurzu, požadavky na ukončení, metody výkladu atp. a se vším ho přenést do online prostředí. Aby vzdělávání mohlo skutečně fungovat, vyžaduje komplexní přípravu, promyšlenou strukturu, ale i změny některých požadavků. Ty nemusí znamenat snížení nároků, ale jejich proměnu. (Johnson et al. 2020) Pandemie byla specifická tím, že donutila školy zavřít zcela, ale v budoucnosti budeme muset transformaci uchopit poctivěji a systematictěji. Některé studie upozorňují, že na tuto přípravu máme čas do začátku podzimu. S tím souvisí například argument prakticky orientovaných cvičení nebo laboratorních prací, které budou muset být doplňovány a měněny tak, aby s nimi studenti mohli pracovat i na dálku, a to alespoň částečně. Zdá se, že platí, že čím praktičtější orientovaný je daný kurz, tím náročnější transformaci vyžaduje. Zvládnutí online video konferencí je sice důležitou, ale pouze nesmírně malou částí celého transformativního procesu.

Výzkum vzdělávacího prostředí musí být komplexní a dlouhodobý. Tento bod jasně odkazuje ke skutečnosti, že jednoduché sondy popisující aktuální stav mohou být užitečné pro rychlou pomoc nebo intervenci, ale jejich výpovědní hodnota je velice nízká. Není možné hodnoty, cíle, postupy, teorie učení a dokonce ani modely interakcí přenášet z jednoho prostředí do druhého. Stojíme v prostředí mimořádně komplexní změny, která si vyžádá širší výzkumný rozmysl. Velká většina provedených výzkumů byla zaměřena na evaluaci konkrétního edukačního systému dané instituce (byť to výzkumníci často neakcentovali), nikoli na hybridní nebo online výuku jako takovou. Pandemická situace byla velice náročná psychicky jak pro učitele, tak pro studenty a přirozeně zasahuje do jakékoli komparativní metody.

Z textů je viditelná potřeba **praktických návodů a postupů**, což souvisí s předchozími body. Překotné změny vyžadují, aby existovala jistá baterie – pokud možno ověřených – postupů a návodů, jak v daných situacích postupovat – od implementace jednotlivých kroků, až například po reflexi zkoušení nebo implementace distanční výuky (McAuliffe 2019, Holland 2019). Zdá se, že další vlnou textů by mohly být (před skutečně smysluplnými výzkumy) jisté „best practice“ studie (Huang et al. 2020).

Je nutné zdůraznit, že **implementace změn** a postupů nikdy neexistuje ve vzduchoprázdnu. Vždy je výsledkem složitého průsečíku učitelů, kurikula, technologií, studentů, ale i konkrétních kulturních zvyklostí a zájmů. Tento ekologický přístup k zavádění inovací, online vzdělávání, ale i hybridní výuky je klíčový, pakliže mají být změny smysluplné a trvalé. Jak upozorňují některé studie (Burns 2020) rychlost změn často vedla k arbitrárním a manažersky orientovaným rozhodnutím, která ale nemají oporu ve znalosti edukačního procesu nebo jeho kultuře. Smysluplné změny musí být spojené s hlubším přemýšlením a jistou opatrností vůči snaze vše rozhodnout rychle a centrálně.

S tím souvisí také skutečnost, že edukační **svět už nebude jako dříve**. Zde se částečně vracíme k druhému bodu naší diskuse – univerzity si velice dobře uvědomují, jaké benefity jim technologické změny přinesly a jakou nabízejí strategickou výhodu. Uvážíme-li také ekonomickou stránku, je zcela nemyslitelné, že by bylo možné se vrátit do situace před COVID-19. Jakkoli mnohé změny byly rychlé a nepromyšlené, šlo více o urychlení jistých procesů, než o něco, co by v době mimo pandemii nemělo svůj význam. Jsou to ale i studenti, kteří si na jisté prvky z online výuky zvykli a budou je po školách vyžadovat. Online vrstva vzdělávání a promyšlený koncept hybridní výuky bude možná jedním z klíčových bodů při rozhodování o nových děkanech fakult – investice do této vrstvy vzdělávání byla mimořádně vysoká a nelze očekávat, že by ji někdo chtěl (alespoň v kontextu námi studovaných textů) odepsat. Stojíme tak před novými výzvami, změnami vzdělávacích forem, ale i kurikula, které byly mimořádně urychlené a školy mohou vnímat jako významnou šanci se současnou situací co možná nejlépe vypořádat.

Závěr

Pandemická situace přinesla do online vzdělávání poměrně značné množství otázek, na které není snadné najít odpovědi – jak zajistit sociální kontakt mezi studenty a zabránit jejich izolaci, jakým způsobem se postavit k diskusím a laboratorním cvičením nebo jak vůbec vzdělávací obsah transformovat do online prostředí.

Otázku, kterou ale považujeme v kontextu celé studie za zásadní je, jakým způsobem zajistit přechod na hybridní výuku. Studie se zaměřují jak na univerzitní procesy, tak i na konkrétní didaktická doporučení a zkušenosti. Musíme ale současně vidět i osobnost učitele, který může mít různé důvody (například didaktickou zkušenost a dovednost fixovanou na kontaktní výuku), pro které pro něj může být online vzdělávání dlouhodobě nevhodným nebo neudržitelným modelem. Tuto rovinu by přitom university měly být schopné reflektovat též. Vracíme se k pojetí hybridního vzdělávání, které s ohledem na celkovou kvalitu musí promyslet mix různých metod a přístupů.

Situace, do které jsou university vrženy nemá žádnou historickou paralelu. Musí se naučit v současném světě orientovat a fungovat v něm. Zdá se, že získaly čas na to, aby dokázaly promyslet změny, které budou chtít v budoucnu uplatnit.

Současně musíme upozornit ještě na jeden limit, který z jednotlivých studií nemusel být patrný – velkou roli hraje samozřejmě i legislativní prostředí jednotlivých států. Například pro university z USA je snazší pracovat s ohledem na autorský zákon s online vzděláváním, ale současně musí řešit otázku vysokého školného nebo ubytování studentů, což jsou problémy, které jsou v českém prostředí nasvícené zcela jiným způsobem. Pohled na transformativní procesy v zahraničí je tedy vždy třeba ještě promýšlet v kontextu lokální situace.

Literatura

- Alturise, F. (2020) Difficulties in Teaching Online with Blackboard Learn Effects of the COVID-19 Pandemic in the Western Branch Colleges of Qassim University. *International Journal of Advanced Computer Science and Applications*, 11(5).
- Awlieva, Z. (2020) The challenges of distance learning in the period of pandemic (The case of teaching speaking) *International Journal of Advanced Science and Technology*, 29(7).
- Bao, W. (2020). COVID-19 and online teaching in higher education: A case study of Peking University. *Human Behavior and Emerging Technologies*, 2(2), 113–115.
- Burns, R. (2020). A COVID-19 panacea in digital technologies? Challenges for democracy and higher education. *Dialogues in Human Geography*, 10(2), 246–249. <https://doi.org/10.1177/2043820620930832>
- Cao, W., Fang, Z., Hou, G., Han, M., Xu, X., Dong, J., & Zheng, J. (2020). The psychological impact of the COVID-19 epidemic on college students in China. *Psychiatry research*, 287, 112934. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.112934>.
- Carr-Chellman, A., & Duchastel, P. (2000). The ideal online course. *British journal of educational technology*, 31(3), 229–241.

- Combs, S. E., Belka, C., Niyazi, M., et al. (2020). First statement on preparation for the COVID-19 pandemic in large German Speaking University-based radiation oncology departments. *Radiation Oncology*, 15(74), 1–12. <https://doi.org/10.1186/s13014-020-01527-1>.
- de Oliveira Araújo, F. J., de Lima, L. S. A., Cidade, P. I. M., Nobre, C. B., & Neto, M. L. R. (2020). Impact of Sars-Cov-2 And its reverberation in global higher education and mental health. *Psychiatry Research*, 288, 112977. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.112977>.
- Driscoll, M. (2002). Blended learning: Let's get beyond the hype. *E-learning*, 1(4), 1–4.
- Favale, T., Soro, F., Trevisan, M., Drago, I., & Mellia, M. (2020). Campus traffic and e-Learning during COVID-19 pandemic. *Computer Networks*, 176, 107290. <https://doi.org/10.1016/j.com-net.2020.107290>.
- Garrison, D. R., & Kanuka, H. (2004). Blended learning: Uncovering its transformative potential in higher education. *The Internet and higher education*, 7(2), 95–105.
- Graham, C. R. (2006). Blended learning systems. *The handbook of blended learning: Global perspectives, local designs*, 3–21.
- Holland, A. A. (2019). Effective principles of informal online learning design: A theory-building metasynthesis of qualitative research. *Computers & Education*, 128, 214–226.
- Huang, R. H., Liu, D. J., Tlili, A., Yang, J. F., Wang, H. H., et al. (2020). *Handbook on Facilitating Flexible Learning During Educational Disruption: The Chinese Experience in Maintaining Undisrupted Learning in COVID-19 Outbreak*. Beijing: Smart Learning Institute of Beijing Normal University. [online]. Dostupné na: https://iite.unesco.org/wp-content/uploads/2020/03/Handbook-on-Facilitating-Flexible-Learning-in-COVID-19-Outbreak-SLIBNU_V2.0_20200324.pdf.
- Johnson, N., Veletsianos, G., Seaman, J. (2020) U.S. Faculty and Administrators' Experiences and Approaches in the Early Weeks of the COVID-19 Pandemic. *Online Learning*, 24(2), DOI: 10.24059/olj.v24i2.2285.
- Kizilcec, R. F., Piech, C., & Schneider, E. (2013, April). Deconstructing disengagement: analyzing learner subpopulations in massive open online courses. In *Proceedings of the third international conference on learning analytics and knowledge* (pp. 170–179).
- Koster, M., Nakken, H., Pijl, S. J., & Van Houten, E. (2009). Being part of the peer group: A literature study focusing on the social dimension of inclusion in education. *International Journal of Inclusive Education*, 13(2), 117–140.
- Leigh, J., Vasilica, C., Dron, R., Gawthorpe, D., Burns, E., Kennedy, S., Kennedy, R., Warburton, T., & Croughan, C. (2020). Redefining undergraduate nurse teaching during the coronavirus pandemic: use of digital technologies. *British Journal of Nursing (Mark Allen Publishing)*, 29(10), 566–569. <https://doi.org/10.12968/bjon.2020.29.10.566>.
- Longhurst, G. J., Stone, D. M., Dulohery, K., Scully, D., Campbell, T., & Smith, C. F. (2020). Strength, Weakness, Opportunity, Threat (SWOT) Analysis of the Adaptations to Anatomical Education in the United Kingdom and Republic of Ireland in Response to the Covid-19 Pandemic. *Anatomical Sciences Education*, 13(3), 301–311.
- McAuliffe, D. (2019). Challenges for best practice in online social work education: Commentary on "Online teaching in social work education: Understanding the challenges" (Davis, Greenaway, Moore, & Cooper, 2018). *Australian Social Work*, 72(1), 110–112.
- Mesiono. (2020). E-Learning Management of State Islamic University of North Sumatera in Pandemic Covid-19. *International Journal of Advanced Science and Technology*, 29(05), 9573–9582. Retrieved from <http://sersc.org/journals/index.php/IJAST/article/view/19133>.
- Mulla, Z. D., Osland-Paton, V., Rodriguez, M. A., Vazquez, E., & Plavsic, S. K. (2020). Novel coronavirus, novel faculty development programs: rapid transition to eLearning during the pandemic. *Journal of Perinatal Medicine*, 48(5), 446–449.
- Nadeak, B. (2020). The Effectiveness of Distance Learning Using Social Media during the Pandemic Period of COVID-19: A Case in Universitas Kristen Indonesia. *International Journal of Advanced Science and Technology*, 29(7), 1764–1772.

- Salleh, F. I. M., Ghazali, J. M., Ismail, W. N. H. W., Alias, M., Rahim, N. S. A. (2020) The impacts of COVID-19 through online learning usage for tertiary education in Malaysia. *Journal of Critical Reviews* 7(8), 147–149.
- Seymour-Walsh, A. E., Bell, A., Weber, A., & Smith, T. (2020). Adapting to a new reality: COVID-19 coronavirus and online education in the health professions. *Rural and Remote Health*, 20(2), 6000. <https://doi.org/10.22605/RRH6000>.
- Šíp, R. (2019). *Proč školství a jeho aktéři selhávají. Kognitivní krajiny a nacionalismus*. Brno: MUNIPress.
- Thompson, K. (2005). *Constructing educational criticism of online courses: A model for implementation by practitioners*. Electronic Theses and Dissertations, 2004–2019. 509. Orlando: University of Central Florida. <https://stars.library.ucf.edu/etd/509>.
- Tsima, B. M., Masupe, T., & Setlhare, V. (2020). Service-learning in response to the coronavirus disease 2019 pandemic: Emerging lessons from the Department of Family Medicine and Public Health at the University of Botswana. *African Journal of Primary Health Care & Family Medicine*, 12(1), 3.
- Vlachopoulos, D. (2020). COVID-19: Threat or Opportunity for Online Education? *Higher Learning Research Communications*, 10(1), 2.
- Wegerif, R. (1998). The social dimension of asynchronous learning networks. *Journal of asynchronous learning networks*, 2(1), 34–49.
- Zhou, T., Huang, S., Cheng, J., & Xiao, Y. (2020). The Distance Teaching Practice of Combined Mode of Massive Open Online Course Micro-Video for Interns in Emergency Department During the COVID-19 Epidemic Period. *Telemedicine and e-Health*, 26(5), 584–588.

Kontakt:

RNDr. Michal Černý

Katedra informačních studií a knihovnictví, Filozofická fakulta & Katedra sociální pedagogiky,
Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity

Arne Nováka 1, 602 00 Brno

e-mail: mcerny@phil.muni.cz

RNDr. Michal Černý je řešitelem projektu TAČR Éta zabývající se transferem znalostí mezi vysokými a středními školami. Výzkumně se zaměřuje především na oblast technologií ve vzdělávání, filosofii výchovy a informace a jejich vztah ke vzdělávacímu prostředí. Webové stránky: <https://cernyedtech.wordpress.com/>